

Nr 51.

Warszawa, d. 21 Grudnia 1929 r.

Ogóln. zbioru Nr 402.

REDAKCJA i ADMINISTRACJA: Warszawa, Krak.-Przedmieście 5 m. 4, tel. 114-26. Adres telegr.: „Metalowcy—Warszawa“.

Prenumerata wynosi wraz z przesyłką w kraju: Złp. 5 kwartalnie. Nr. pojedynczy gr. 50.
Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych otrzymują „PRZEMYSŁ METALOWY” bezpłatnie.

FABRYKA APARATÓW ELEKTRYCZNYCH

K. SZPOTAŃSKI i S-ka

SPÓŁKA AKCYJNA

Warszawa, Kałuszyńska 2-4-6 (gmach własny)
Tel. 90-43 i 90-65

Wyłączniki nożowe

40 — 1500 amp.

Dostawa ze składu.

SKŁADNICA PRZYBORÓW KREŚLARSKICH I MIERNICZYCH

O R A Z

ZAKŁAD WYŚWIETLANIA RYSUNKÓW I OPRAWY PLANÓW

A L B I N Z A B O R S K I

WARSZAWA, WIDOK 22

TELEFON 405-09

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ

papierów światłoczułych utrwalanych na **sucho**, jedynej krajowej wytwórni papierów światłoczułych „OZALID”, właśc. Otto Söderström, Łódź.

GENERALNE PRZEDSTAWICIELSTWO

maszyn do wyświetlania i utrwalania rysunków oraz planów, wszechświatowej fabryki R. REISS w Liebenwerda.

Katalogi, cenniki, próbki oraz demonstracje maszyn w ruchu na każde żądanie.

№ 51.

Warszawa, d. 21 Grudnia 1929 r.

Ogóln. zbioru № 402.

REDAKCJA i ADMINISTRACJA: Warszawa, Krak.-Przedmieście 5 m. 4, tel. 114-26. Adres telegr.: „Metalowcy—Warszawa“.

Prenumerata wynosi wraz z przesyłką w kraju: Złp. 5 kwartalnie. Nr. pojedynczy gr. 50.

Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych otrzymują „PRZEMYSŁ METALOWY“ bezpłatnie.

TREŚĆ NUMERU: *Konsekwencja orzeczenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego. — Odznaczenia robotników przemysłu metalowego. — Ś. p. Meyerhold. — Rocznik VIII Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych. — Stan rokowań handlowych polsko-niemieckich. — Traktat handlowy z Rumunją. — Związkowe taryfy przewozów towarowych. — Stan przemysłu metalowego w grudniu 1929 r. — Przemysł żarówek elektrycznych w Polsce. — Przemysł maszynowy we Francji — Kronika. — Ceny.*

KONSEKWENCJA ORZECZENIA NAJW. TRYBUNAŁU ADMINISTRACYJNEGO.

W № 45 „Przemysłu Metalowego“ z r. b. podaliśmy orzeczenie Najwyższego Trybunału Administracyjnego z dn. 10 września 1929 r., dotyczące interpretacji punktu *a* art. 7 ustawy o podatku przemysłowym. W sprawie tej otrzymaliśmy od Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów następujące praktyczne uwagi.

Ustalenie przez Najwyższy Trybunał Administracyjny korzystnej dla przemysłu interpretacji punktu *a* art. 7 ust. o pod. przem., poza przecięciem na przyszłość sporów na tem tle między płatnikami podatku a władzami wymiarowemi pozwala również płatnikom na osiągnięcie pewnych doraźnych korzyści. Mianowicie wszystkie te przedsiębiorstwa, które, mając na uwadze interpretację organów wymiarowych, dotyczącą punktu *a* art. 7-go ust. o pod. przem., nie stosowały przysługującej im ulgowej (1%) stawki podatku i płaciły zaliczki w roku bieżącym według stawki wyższej, mają prawo przy wpłacie najbliższej zaliczki potrącić całą dokonaną w tym roku nadpłatę, prostując poprzednie swe obliczenie. Przy składaniu zeznania o obrocie, osiągniętym w roku kalendarzowym 1929-ym, należy obliczyć podatek przy zastosowaniu stawki przewidzianej w art. 7 lit *a* ustawy. Gdyby okazało się, iż podatek został nadpłacony, należy żądać zwrotu lub zaliczenia nadpłaty na poczet innych należności podatkowych. Żądać zwrotu kwot nadpłaconych w latach ubiegłych, — o ile odpowiednio wymiary nie zostały we właściwym czasie zaskarżone — nie można.

ODZNACZENIA ROBOTNIKÓW PRZEMYSŁU METALOWEGO.

„Monitor Polski“ w № 277 z dn. 2 grudnia zawiera zarządzenie p. Prezesa Rady Ministrów, który nadał na zasadzie art. 5 ustawy z dn. 23 czerwca 1923 („Dz. Ust.“ № 62 poz. 458 z r. 1923) brązowy Krzyż Zasługi następującym robotnikom zatrudnionym w fabrykach przemysłu metalowego, należących do P. Z. P. M.

Władysławowi Adamaszkowi, tokarzowi metalowemu Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Antoniemu Antoniakowi, tokarzowi Zakładów Mechanicznych „Ursus“, — Janowi Bińce, tokarzowi Fabryki Obrabiarek „Pionier“ w Warszawie, — Piotrowi Bogowiczowi, walcownikowi Towarzystwa Starachowickich Zakładów Górniczych w Starachowicach, — Antoniemu Borkowskiemu, majstrowi tokarskiemu Zakładów Mechanicznych „Ursus“, — Jerzemu Czerniatyńskiemu, technikowi firmy „Wacław Czajkowski i S-ka“ w Warszawie, — Ja-

centemu Dziubińskiemu, brygadziście tokarzowi Towarzystwa Starachowickich Zakładów Górniczych w Starachowicach, — Bronisławowi Gajgerowi, tokarzowi Polskich Zakładów Skoda Sp. Akc. na Okęciu, — Antoniemu Hojdzie, ślusarzowi Fabryki Maszyn i Odlewni Żelaza i Metali „Borek“ w Borku Fałęckim, — Wincentemu Hyrze, majstrowi tokarskiemu Zakładów Mechanicznych „Ursus“, — Józefowi Imbierowiczowi, kierownikowi stolarni w Fabryce Samolotów E. Plage i T. Łaskiewicz w Lublinie, — Stanisławowi Jędrzejewskiemu, monterowi brygadziście Zakładów Przemysłowych „Poręba“, — Antoniemu Kęsickiemu, majstrowi fabryki „Ursus“, — Pawłowi Klijanowiczowi, majstrowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Edwardowi Kłodowskiemu, tokarzowi metalowemu Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Janowi Kozerze, tokarzowi-szlifierzowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Bolesławowi Lewandowskiemu, monterowi-brygadjerowi Fabryki Samolotów E. Plage i T. Łaskiewicz w Lublinie, — Czesławowi Leszczyńskiemu, majstrowi Zakładów Przemysłowo-Handlowych „Władysław Paschalski“ w Warszawie, — Wincentemu Leweldtowi, monterowi Fabryki Samolotów E. Plage i T. Łaskiewicz w Lublinie, — Janowi Łazarkowi, tokarzowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Stefanowi Łowickiemu, brygadjerowi tokarskiemu Fabryki Samolotów E. Plage i T. Łaskiewicz w Lublinie, — Kazimierzowi Majewskiemu, tokarzowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Ludwikowi Maliszewskiemu, tokarzowi mechanikowi Fabryki Wacław Czajkowski i Sp. w Warszawie, — Leopoldowi Maulowi, tokarzowi szlifierzowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Henrykowi Medererowi, modelarzowi Zakładów Mechanicznych Sp. Akc. „Ursus“, — Adolfowi Medyńskiemu, tokarzowi brygadziście Zakładów Ostrowieckich w Ostrowcu, — Stefanowi Muszyńskiemu, ślusarzowi brygadziście fabryki motorów „Perkun“ w Warszawie, — Franciszkowi Pliszce, mechanikowi Wytwórni Stowarzyszenia Mechaników Polskich z Ameryki w Pruszkowie, — Bolesławowi Romanowskiemu, monterowi Zakładów Przemysłowo-Handlowych „Władysław Paschalski“ w Warszawie, — Stanisławowi Rybkowskiemu, majstrowi Zakładów Ostrowieckich w Ostrowcu, — Szczepanowi Stelmaszyńskiemu, optykowi Fabryki „H. Kolberg i Sp.“ w Warszawie, — Janowi Stojkowi, robotnikowi Towarzystwa Starachowickich Zakładów Górniczych w Starachowicach, — Marjanowi Skórzyńskiemu, majstrowi tokarskiemu Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Bronisławowi Trzascie, mechanikowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Bolesławowi Turskiemu, ślusarzowi Zakładów Ostrowieckich w Ostrowcu, — Antoniemu Wieczorkowi, ślusarzowi Polskich Zakładów Skody Sp. Akc. na Okęciu, — Piotrowi Widelskiemu, monterowi silnikowemu Fabryki Samolotów E. Plage i T. Łaskiewicz w Lublinie, — Ludwikowi Wysockiemu, monterowi silnikowemu Polskich Zakładów Skody, Sp. Akc. na Okęciu, — Karolowi Żebrowskiemu, ślusarzowi Zakładów Mechanicznych „Ursus“, — Janowi Zielińskiemu, tokarzowi Polskich Zakładów Skody, Sp. Akc. na Okęciu, — Marcelemu Żmurkowi, stolarzowi Fabryki Samolotów E. Plage i T. Łaskiewicz w Lublinie, wszystkim za gorliwą i owocną pracę w dziedzinie przemysłu wojennego.

Ś. p. JAN MEYERHOLD.

W dniu 7 grudnia r. b. zmarł w Sosnowcu ś. p. Jan Meyerhold, Członek Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, znany przemysłowiec i obywatel Zagłębia węglowego.

Urodzony w dniu 30 września 1860 r. w Sosnowcu, całe swoje pracowite życie w nim przepędził. Sosnowiec przed siedemdziesięciu laty był małą osadą przy niedawno powstałej pogranicznej stacji, a nazwę swoją

usprawiedliwiał sosnowym lasem, wpośród którego się znajdował. Szybki wzrost do dzisiejszej potęgi przemysłowego *city* był ściśle związany z pracą nieboszczyka, który niejedną cegiełkę dorzucił.

Po ukończeniu studjów handlowych we Wrocławiu, ś. p. Jan Meyerhold wstąpił do domu handlowo-ekspedycyjnego, założonego w Sosnowcu przez swego ojca w 1859 r. Dom ten wkrótce przejął na siebie i prowadził samodzielnie aż do wybuchu wojny. Ta ostatnia uniemożliwiła prowadzenie dalej interesu. Przy zmienionych warunkach powojennych ś. p. Jan Meyerhold był inicjatorem połączenia we wspólnej pracy przedsiębiorstw ekspedycyjnych, tworząc spółkę pod nazwą „Spedom“, która połączyła z jego przedsiębiorstwem biura Reicherów, Oppenheimów i Sperbera. Po śmierci Maksymiljana Reichera ś. p. Jan Meyerhold pozostawał na stanowisku Prezesa tej spółki aż do ostatniej chwili. Był w istocie wielkim znawcą spraw celnych, gdyż miał gruntowną znajomość nie tylko procedury celnej, lecz — jako przemysłowiec — znał podstawy układu taryfy celnej. Nic dziwnego, że z jego pierwszorzędno doświadczenia niejednokrotnie korzystał Komitet Celny.

Niezależnie od tego w roku 1898 założył w Będzinie fabrykę lin drucianych, którą, rozszerzając stopniowo, postawił na wysokiej stopie współczesnych wymagań, wprowadzając na rynek nasz najnowsze zdobycze w tej specjalności. W roku 1920, rozszerzając przedsiębiorstwo, utworzył Spółkę Akcyjną i w r. 1922 dołączył do niej nowy dział pilnikarni. Początkowo był to warsztat, który przyjmował tylko stare pilniki do powtórnego nacięcia. Jednak pod światłem kierownictwem Zmarłego nadzwyczaj szybko się rozwinął i dzięki temu rynek polski otrzymał od dwóch lat już i nowe pilniki w grubszych gatunkach, a niezadługo mają być wypuszczone pilniki najwyższej jakości, przeznaczone dla warsztatów mechanicznych. Wraz z rozwojem pilnikarni, Spółka zmieniła nazwę na „Zakłady Przemysłu Stalowego Meyerhold, Sp. Akc.“, którą zmarły kierował samodzielnie jako Prezes Zarządu i Dyrektor Zarządzający, ciesząc się pełnym zaufaniem akcjonariuszy.

Wielką jego wiedzę oceniali inni, powołując go na różne stanowiska. Był więc z kolei Prezesem Rady Nadzorczej w Porębie, członkiem Komitetu Dyskontowego Banku Handlowego, Komisarzem Rządowym

t. zw. Ostbanku, członkiem Komisji Rewizyjnej Ostrowieckich Zakładów, Zakładów Przemysłu Włókienniczego C. G. Schön, Elektrowni Okręgowej w Sosnowcu i wielu innych.

Zmarły ś. p. Jan Meyerhold za czasów okupacji był Prezesem Rady Miejskiej Sosnowca i w tym charakterze jeździł do Szwajcarii, żeby zdobyć mąkę dla zgłodniałej ludności. Jego wielkie trudy uwieńczone zostały pomyslnym rezultatem, którego jednak nie mógł zrealizować, bo władze niemieckie odmówiły mu dania gwarancji, że transport nie ulegnie rekwizycji.

Zmarły był bardzo czynnym w organizacjach przemysłowych. Był jednym z założycieli i wiceprezesem Towarzystwa Przemysłowców Zagłębia Dąbrowskiego i jednym z najczynniejszych jego członków. Był członkiem Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, którego sprawami żywo się interesował. Wreszcie był jednym z najczynniejszych organizatorów Izby Przemysłowo Handlowej w Sosnowcu, broniąc mocno założenia, że Izba winna być odrębną dla Zagłębia z siedziskiem w Sosnowcu, a nie wspólna dla rejonu przemysłowego łącznie z Górnym Śląskiem. W izbie zajmował stanowisko wiceprezesa i przewodniczącego sekcji przemysłowej.

Zmarłego cechowała prawość charakteru, sumienność i uczciwość postępowania, nieugięta, niewzruszona, nie znająca kompromisu. Był niepomernie pracowity; porównywano go trafnie do fanatyka i nałogowca pracy. Żelazne jego zdrowie pozwalało mu w istocie na taki nadmiar pracy, jaki rzadko daje się spotykać. Swoim przykładem i rzadką u nas punktualnością zagrzewał i porywał innych. Nabytem doświadczeniem życiowym dzielił się chętnie, był uczynnym i sam niejednokrotnie wykazywał inicjatywę w tym kierunku. Wiedzą o niej najlepiej ci, których ratował z ciężkiego położenia, szczególnie podczas okupacji. Zdanie swoje wypowiadał śmiało i otwarcie, a jego krytycyzm nigdy nie nosił cech destrukcyjnych, przeciwnie — zawsze dawał pochop do dalszej owocnej pracy.

Był dobrym kupcem, w europejskim znaczeniu, o szerokich poglądach i wielkim stylu. Wiedział, gdzie się kończy prawo kupca do zarobku, a gdzie się zaczyna nieuczciwa spekulacja. Tej granicy nigdy w życiu nie przekroczył. To też cieszył się wielkim zaufaniem, które miał daleko poza granicami kraju.

Stosunek ś. p. Jana Meyerholda do swoich pracowników i robotników nie był pozbawiony pewnych cech patryarchalności. Powszechny żal zaświadczyli oni nader licznym udziałem w oddaniu mu ostatniej posługi, a symboliczny wianek, wiszący na nagrobku, uwity z lin stalowych i osłonięty kirem, ze zwieszłym napisem „Robotnicy“, wymowne dawał temu świadectwo.

W myśl życzenia Zmarłego, obrzęd pogrzebowy odbył się bez żadnej ostentacji z kaplicy cmentarnej. W poważnym skupieniu orszak żałobny przeszedł pośród szpaleru z wieńców, a nad mogiłą dopuszczone były tylko dwa krótkie przemówienia, w których żegnali Zmarłego: p. Dyr. St. Gadomski, jako Prezes Izby Przemysłowo-Handlowej i p. Dyr. J. Mirowski w imieniu Towarzystwa Przemysłowców Zagłębia Dąbrowskiego i Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych.

Cześć pamięci zasłużonego Polaka!

Józef Mirowski.

ROCZNIK VIII POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH.

Nakładem Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych wyszedł z druku Rocznik VIII P. Z. P. M., opracowany przez biuro Związku pod redakcją inż. S. J. Okolskiego.

Obszerny, bardzo starannie wydany tom zawiera, obok przedmowy w językach polskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim, szereg źródłowych artykułów, omawiających historję rozwoju przemysłu metalowego i stan obecny jego poszczególnych gałęzi; informacje o ustawodawstwie robotniczym i wiadomości o maszynach w kraju niewyrabianych; sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, jego oddziałów terytorjalnych i grup zawodowych; informacje o źródłach zakupu wrobów przemysłu metalowego, zrzeszonego w P. Z. P. M.; skorowidz wrobów i skorowidz fabryk; opis przemysłu metalowego przetwórczego na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu z alfabetycznym spisem wystawców i wykazem odznaczeń, udzielonych za ekspozyty na Wystawie; sprawozdanie z działalności Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego z 11 tablicami; sprawozdanie S. A. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi Spółka Akcyjna”, oraz bogaty materiał monograficzny poszczególnych fabryk przemysłu metalowego, należących do P. Z. P. M. W końcu tomu podany jest spis fabryk nienależących do Związku, obejmujący 1553 zakłady.

Członkowie P. Z. P. M. otrzymają VIII Rocznik bezpłatnie.

SPROSTOWANIE.

W № 49 naszego pisma, w artykule p. t. „Jubileusz fabryki związkowej”, wkrađła się omyłka, którą niniejszym prostujemy.

Obrotv Towarzystwa Fabryki Motorów „Perkun” Sp. Akc. które w 1912 roku wynosiły 1 100 000 franków złotych wzrosły w 1928 roku do 1 950 000 fr. zł. (a nie jak było omyłkowo napisane 1 100 000 zł. i 1 950 000 zł.)

STAN ROKOWAN HANDLOWYCH POLSKO-NIEMIECKICH.

Rokowania między delegacją polską a delegacją niemiecką o zawarcie t. zw. małego traktatu handlowego doprowadziły do wviaśnienia sytuacji w tem znaczeniu, że prawie zostały uzgodnione stanowiska obu stron w dziedzinie formalności celnych i spraw kontyngentowych (między innymi kontyngentu węgla dla Polski), a natomiast nie została uzgodniona sprawa wwozu trzody chlewnej z Polski do Niemiec, i od załatwienia tej sprawy zależy w obecnym momencie zawarcie prowizorycznego traktatu handlowego Polski z Niemcami.

Traktat ten, jak wiadomo, ma opierać się na zasadzie wzajemnej klauzuli największego uprzywilejowania i nie zawierać specjalnie przyznaných zniżek celnych (natomiast stosowane byłyby zniżki przyznane innym państwom).

Klauzula największego uprzywilejowania w negocjowanym traktacie miałaby dla Niemiec większe znaczenie, niż dla Polski, ponieważ Polska udzieliła w innych swych traktatach szereg zniżek celnych na artykuły przemysłowe, interesujące Niemcy, podczas gdy Niemcy w swoich dotychczasowych traktatach udzieliły minimalną ilość zniżek, mogących interesować eksport Polski.

Do najważniejszych koncesyj polskich w negocjowanym traktacie należy przyznanie licznych ułatwień co do formalności celnej, między innymi zrzeczenie się polityki utrudniania handlu pośredniczącego Niemiec, mianowicie towary państw trzecich, idące do Polski ze składów i portów niemieckich, mają być traktowane w sposób równie korzystny, jakgdyby przechodziły do Polski bezpośrednio z kraju pochodzenia.

W związku z tem, Polska ma uznawać świadectwa pochodzenia, wystawiane w Niemczech dla towarów państw trzecich, idących przez składy niemieckie. gdy dotychczas, jak wiadomo, towar musi wykazywać się świadectwem pochodzenia, wystawionem w kraju produkcji, co oczywiście utrudnia handel pośredniczący Niemiec.

Ze strony niemieckiej, ogródcz węgla, mamy otrzy-
mać kontyngent trzody chlewnej, przyczem zaproponowano nam dodatkowe ograniczenia przy wykorzystywaniu tego kontyngentu, a mianowicie: trzoda w stanie bitym ma iść tylko do fabryk przetworów mięsnych w Niemczech, a trzoda w stanie żywym tylko drogą morską do niemieckich rzeźni portowych. Nadto cały kontyngent musi być sprzedawany za pośrednictwem narzuconego nam komisjonera w postaci mającego powstać Viehverkehrsgesellschaft m. b. H.

Powyzsze dodatkowe ograniczenia podyktowane zostały nie tylko przez momenty natury weterynaryjnej, lecz także przez momenty natury gospodarczej i stanowią jeszcze jeden przykład niemieckiego nadmier-
nego protekcjonizmu agrarnego.

Delegacja polska postawiła żądanie, żeby trzoda chlewna w stanie żywym mogła iść również do rzeźni lądowych, położonych w pasie granicznym polsko-niemieckim, i bez tej „koncesji” ze strony niemieckiej nie widzi możliwości zawarcia traktatu handlowego i tak już korzystnie przedstawiającego się dla Niemiec, których główne artykuły eksportowe nie będą objęte żadnymi ograniczeniami, czy to w formie kontyngentu, czy to w formie specjalnej organizacji handlowej na rynku polskim.

W negocjowanym traktacie ma być zawarty również punkt, na mocy którego zostanie wprowadzone w życie postanowienie, dotyczące starego żelaza z prywatnego układu, zawartego pomiędzy hutnictwem polskim a niemieckim. Przewidziany w tym układzie kontyngent starego żelaza niemieckiego dla Polski zostałby, z chwilą zawarcia traktatu, uruchomiony.

TRAKTAT HANDLOWY Z RUMUNJĄ.

W związku z wejściem w życie nowej taryfy celnej w Rumunii zachodzi konieczność zmian dotychczasowych traktatów handlowych, zawartych przez Rumunję.

Rokowania o nowy traktat Polski z Rumunją rozpoczęte zostaną już w styczniu roku przyszłego, wobec czego fabryki, zainteresowane w eksporcie do Rumunii, powinny się zająć jak najszybciej zbieraniem materiałów i danych, potrzebnych do negocjacji.

Wszelkie dane przemawiają za tem, że traktat zawarty będzie bez klauzuli największego uprzywilejowania, a zatem, że rokowania toczyć się będą o poszczególne stawki. Z tego względu przedstawione materiały powinny być szczegółowo opracowane.

ZWIĄZKOWE TARYFY PRZEWOZÓW TOWAROWYCH.

Ministerstwo Komunikacji przystąpiło obecnie do rewizji związkowych taryf towarowych w komunikacjach zagranicznych. Wytyczną wskazówką przy tej rewizji będzie możliwe uzgodnienie obowiązujących na terenie Polski stawek taryf związkowych ze stawkami nowej taryfy wewnętrznej, wprowadzonej od 1 października r. b.

Podając powyższe do wiadomości członków P. Z. P. M. prosimy o nadesłanie do biura Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych w możliwie najprędszym terminie zapatrywań, wniosków i dezysydatów w sprawie zamierzeń Ministerstwa w zakresie taryf związkowych lub też o dostarczenie odpisów swych ewentualnych wystąpień, skierowanych bezpośrednio do Ministerstwa Komunikacji. Zebrany materiał będzie przesłany Centralnemu Związkowi Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów do stosownego wystąpienia do władz w interesie przemysłu.

STAN PRZEMYSŁU METALOWEGO W GRUDNIU 1929 R.

Na posiedzeniu Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych w dniu 16 grudnia r. b. obecni członkowie Rady, reprezentujący różne działy przemysłu metalowego przetwórczego i różne ośrodki przemysłowe Polski, złożyli niżej przytoczone informacje o stanie zatrudnienia i warunkach pracy w fabrykach stowarzyszonych.

Fabryki, budujące lokomotywy, stosując się do ilości uzyskanych zamówień na 1930 r. będą zmuszone zmniejszyć swój program fabrykacyjny. Jedna z tych fabryk, licząc się z tym stanem rzeczy, przeprowadziła ostatnio redukcję robotników, a nawet zamierza przedłużyć okres świąteczny do Nowego Roku.

W fabrykach budowy wagonów stan zatrudnienia jest niejednorodny. Fabryki, posiadające z Ministerstwem Komunikacji umowy dawne, mają stan zatrudnienia lepszy, natomiast w fabrykach, których umowy już wygasły, stan zatrudnienia jest gorszy. Naogół w dziale produkcji wagonów osobowych zatrudnienie jest lepsze, aniżeli w dziale wagonów towarowych. Sprawa zamówień na wagony, które mają być budowane w 1930 r., nie jest jeszcze ostatecznie załatwiona, dlatego też program fabrykacyjny na najbliższą przyszłość jest niewiadomy.

Fabryki, budujące maszyny parowe i silniki spalinowe, skarżą się na duży zastój i na brak widoków na najbliższą przyszłość, wobec czego niektóre z nich przewidują konieczność przeprowadzenia redukcji swego personelu.

Fabryki, budujące maszyny i aparaty dla cukrowni, obecnie znajdują się w okresie martwego sezonu, lecz są widoki, że od stycznia napłyną nowe zamówienia w tym dziale.

W fabrykach budowy maszyn włókienniczych w okręgu łódzkim jak i w okręgu bielskim stan zatrudnienia jest w dalszym ciągu zły. Fabryki produkujące maszyny włókiennicze dla rynku zagranicznego również znacznie zmniejszyły swoją produkcję z powodu utrudnionej konkurencji z fabrykami zagranicznymi.

W fabrykach budujących obrabiarki do metali, stan zatrudnienia jest zły, gdyż produkcja tych fabryk jest zależna ściśle od przeprowadzanych inwestycji, które zmniejszyły się znacznie. Pomimo takiego stanu niektóre rządowe instytucje sprowadziły paraset sztuk różnych specjalnych obrabiarek z zagranicy, które mogłyby być zbudowane w kraju i w ten sposób na rynek byłyby dostarczone nowe typy maszyn krajowych.

Sytuacja w fabrykach obrabiarkowych na najbliższą przyszłość jest niepocieszająca, gdyż starania czynione u władz rządowych, ażeby wytwórczość przemysłu obrabiarkowego doprowadzić do pewnej równowagi, posuwają sprawę zbyt powolnie, aczkolwiek mają pewne widoki powodzenia. Z powodu tych przyczyn prawie we wszystkich fabrykach obrabiarek nastąpiła duża redukcja ilości robotników i czasu pracy.

Pocieszającym faktem w tej dziedzinie było to, że od sierpnia do października odczuwało się pewne, chociaż jeszcze słabe wzmoczenie zamówień na obrabiarki, a to dzięki uzyskaniu nowych klientów, którzy na Powszechnej Wystawie Krajowej zapoznali się po raz pierwszy z obrabiarkami polskiego wyrobu.

W fabrykach maszyn i narzędzi rolniczych stan zatrudnienia jest zupełnie zły. Prawie wszystkie fabryki tego działu przeprowadziły w październiku i listopadzie redukcję ilości robotników, która w niektórych fabrykach dochodziła do 50%, lub zmniejszyły ilość godzin pracy do 24 — 40 godzin tygodniowo. Przyczyny tego leżą nie tylko w złym stanie i zubożeniu naszego rolnictwa, lecz również w braku środków obrotowych przemysłu, który nie ma możliwości udzielania odbiorcom dostępiej lub chociażby takich samych warunków kredytowych, jakie proponują sprzedawcy maszyn zagranicznych, uzyskując dzięki temu zamówienia nawet po znacznie wyższych cenach.

Fabryki, wyrabiające narzędzia do uprawy roli, obliczają zmniejszenie produkcji w ostatnich miesiącach bieżącego roku do 30% w porównaniu z tymże okresem czasu 1928 r. Horoskopy dla produkcji na sezon wiosenny w tych fabrykach są niepocieszające, gdyż składy są przepełnione gotowymi narzędziami. Fabryki wyrabiające młocarnie, kieraty, wialnie i inne maszyny do omłotu, zmniejszyły swoją produkcję, redukując czas pracy i ilość robotników. Jedynie fabryki, posiadające oddziały budowy siewczarni, mają w tych oddziałach znaczne zatrudnienie, ponieważ rich sprzedażny w siewczarniach jest nieco większy, głównie z tego powodu, że specjalna fabryka siewczarni została na wiosnę unieruchomiona.

Wszystkie fabryki maszyn rolniczych uskarżają się na ciągle żądania znacznych prolongat płatności przez odbiorców i uważają, że gdyby można było umieszczać w bankach weksle sześciomiesięczne, nie tylko rolnicze, lecz i kupieckie, to wtedy nastąpiłoby pewne wyrównanie z warunkami stosowanymi przez przedstawicielstwa maszyn zagranicznych, które odrzucają przewimują weksle z terminami ustalonymi na 3, 6, 9 i 12 miesięcy, a przy większych maszynach nawet na dłuższe terminy.

Prócz tego jest nieodzowną koniecznością, ażeby dostawcy surowców i półfabrykatów dla fabryk maszyn i narzędzi rolniczych zrewidowali swoje warunki dostaw i przystosowali je do warunków kredytowych, jakich muszą udzielać fabryki maszyn swoim klientom.

W fabrykach budowy maszyn elektrycznych stan zatrudnienia pogorszył się, wobec czego niektóre fabryki przewidują konieczność redukcji pracy od Nowego Roku. Fabryki te odczuwają bardzo dużą konkurencję wyrobów zagranicznych, tak pod względem cen, jak i warunków kredytowych.

Fabryki, produkujące kable, mają gorszy stan zatrudnienia, gdyż ilość zamówień w tej branży zmniejszyła się nieco. Zamówienie rządowe na kable dalekosiężne na rok obecny już zostało wykończony i dział ten będzie unieruchomiony aż do czasu uzyskania nowego zamówienia na 1930 r. Horoskopy są słabe,

gdyż budżet państwowy przewiduje na kable bardzo niskie sumy.

W fabrykach wag stan zatrudnienia jest bardzo zły, gdyż z jednej strony fabryki te pod koniec roku mają zawsze martwy sezon, wywołany poniekąd przepisami o legalizacji wag, a następnie z powodu zupełnego braku zamówień rządowych. Fabryki powyższe pracują przeważnie zredukowany czas pracy i ze zmniejszoną ilością robotników.

W odlewniach warszawskich stan zatrudnienia pogorszył się w dalszym ciągu, gdyż zamówień jest coraz mniej; odlewnie pracują ze zmniejszoną ilością robotników lub nie pełny tydzień; trzy odlewnie warszawskie są zamknięte. Odlewnie okręgu Radomsko-Kieleckiego, produkujące odlewy handlowe, wchodzą w okres zakończenia sezonu, stan więc zatrudnienia jest słabszy. Niektóre z tych odlewni przewidują już redukcję ilości robotników gdyż styczeń zapowiada się nieszczególnie. Pokrycie gotówkowe przy sprzedaży odlewów handlowych wzrosło, a ilość weksli protestowanych nieco się zmniejszyła, zawdzięczając utworzeniu konwencji pomiędzy odlewniami

W odlewniach okręgu Radomsko-Kieleckiego daje się zauważyć od kilku lat stałe zmniejszanie się produkcji odważników i buksów, pierwszych z powodu nasycenia rynku odważnikami w kilogramach, a drugich z powodu wzrastania liczby wprowadzonych samochodów i autobusów. W odlewniach rur dużych wymiarów stan zatrudnienia jest normalny.

W fabrykach budowy mostów i konstrukcyj żelaznych stan zatrudnienia pogorszył się z powodu ograniczenia robót inwestycyjnych. Fabryki tego działu są zmuszone do redukcji robotników, a nawet jedna z fabryk od 1 stycznia ma być zamknięta na pewien czas. Horoskopy na 1930 rok są niepokojące, gdyż przewiduje się, że zamówienia będą zmniejszone do połowy w porównaniu z rokiem bieżącym.

W dziale urządzeń instalacji zdrowotnych stan zatrudnienia pogorszył się z powodu znacznego zmniejszenia zamówień. Zapytania na nowe roboty wpływają w ilości 10 — 15% dawnej ilości. Wobec tego braku nowych robót mniejsze przedsiębiorstwa obniżają ceny po tych rujnujących tak bardzo cenach, że poważne firmy nie chcą przyjmować zamówień.

W fabrykach, produkujących śruby i nity, stan zatrudnienia jest coraz mniejszy z powodu zmniejszonego zapotrzebowania na rynku wewnętrznym jak również, z braku zamówień rządowych. Za pierwsze trzy kwartały roku bieżącego produkcja fabryk śrub zmniejszyła się w przybliżeniu o 30% w stosunku do roku 1928. Z tego powodu fabryki pracują przeważnie na skład i są zatrudnione około 4 dni w tygodniu.

W fabrykach okuć budowlanych, zamków oraz osi sezon już minął, tak że fabryki przechodzą na 4 dni pracy w tygodniu. Zbyt na powyższe wyroby jest około 50% mniejszy niż w roku ubiegłym.

W fabrykach, produkujących rury żelazne kute, stan zatrudnienia jest normalny.

Fabryki produkujące druty i gwoździe zmniejszają swoją produkcję, i przechodzą na 3 i 4 dni pracy w tygodniu z powodu braku zapotrzebowania. Stan taki będzie trwał do marca roku przyszłego.

W fabrykach żelaznych Zawiercia i okolicy stan zatrudnienia pogorszył się, gdyż ilość napływających zamówień znacznie się zmniejszyła w ostatnich czasach i jest niewystarczająca dla pełnego zatrudnienia. Fabryki pracują jeszcze 6 dni, lecz przewidują konieczność redukcji czasu pracy i ilości robotników.

W zakładach Międzynarodowego Towarzystwa Budowy Okrętów i Maszyn („Stocznia Gdańska“) stan zatrudnienia pogorszył się znacznie, tak że fabryka była zmuszona zwolnić znaczną część robotników i nawet zredukować część personelu urzędników. Są jednak widoki na polepszenie sytuacji w najbliższym czasie wobec otrzymania z zagranicy zamówień na 2 duże statki po 3500 tonn pojemności. Zamówień na nowe statki dla Polski, zakłady dotąd nie posiadają.

PRZEMYSŁ ŻARÓWEK ELEKTRYCZNYCH W POLSCE.

Polski przemysł żarówek elektrycznych reprezentowany jest obecnie przez trzy fabryki: „Zjednoczona Fabryka Żarówek S. A.“ (dawniej „Cyrkon“), „Polska Żarówka Osram S. A.“ i „Polskie Zakłady Philips S. A.“. Wszystkie trzy fabryki znajdują się w Warszawie.

Na powstanie polskiego przemysłu żarówkowego wpłynęły, obok zapotrzebowania rynkowego, również i stosunki konkurencyjne pomiędzy dwoma zagranicznymi producentami żarówek, a zwłaszcza pomiędzy koncernami Osram i Philips.

Na mocy układu kartelowego z 1903 roku rynek Europy Wschodniej należał niemal wyłącznie do niemieckiego koncernu Osram.

Pierwszym włómem, uczynionym w niemal monopolistycznym stanowisku tego koncernu na ziemiach polskich było założenie w 1907 roku Tow. Akc. Warszawskiej Fabryki Lamp Elektrycznych w Warszawie. Jednakowoż produkcja tego przedsiębiorstwa nie była w stanie pokryć zapotrzebowania krajowego, które zwłaszcza po wojnie bardzo wzrosło, to też na rynku polskim panowała w dalszym ciągu żarówka zagraniczna Osram.

W 1922 roku holenderski koncern Philipsa przystąpił do budowy w Polsce fabryki żarówek, stwarzając w tym celu spółkę akcyjną pod nazwą „Polskie Zakłady Philips S. A.“. W celu przeciwstawienia się konkurencji Philipsa powstaje z inicjatywy koncernu Osram druga spółka akcyjna mająca na celu wytworzenie żarówek, pod nazwą „Polska Żarówka Osram S. A.“

Każda z trzech fabryk w Polsce produkuje wszelkie typy żarówek o mocy do 500 kilowatów, tak że tylko specjalne rodzaje żarówek muszą być sprowadzane z zagranicy.

Produkcję polskich fabryk żarówek określić można w przybliżeniu (gdyż jedna z fabryk odmówiła autorowi udzielenia informacji o ilości produkowanych przez nią żarówek) na 4 miliony sztuk rocznie.

Zaznaczyć trzeba, że wszystkie trzy polskie fabryki żarówek są w większości własnością zagranicznych przedsiębiorstw.

Jak już wspomnieliśmy najstarszą z istniejących w Polsce fabryk żarówek jest:

Zjednoczona Fabryka Żarówek Sp. Akc. w Warszawie.

Początek tej fabryki datuje się od roku 1907, kiedy grono osób z ś. p. Tomaszem Ruśkiewiczem na czele założyło niewielką fabrykę p. f. „Warszawska Fabryka Lamp Elektrycznych“. Fabryka ta trudniła się początkowo wyrobem żarówek z nitką węglową, a dopiero po kilku latach nabyła licencję na wyrób żarówek z drutem prasowanym sporządzonym z metalu zwanego „Cyrkon“.

Po wejściu do przedsiębiorstwa grupy kapitalistów z hr. Karolem Raczyńskim i ś. p. Stanisławem Pietraszkiewiczem na czele, przekształcono firmę na

„Spółkę Akcyjną Warszawskiej Fabryki Lamp Elektrycznych Cyrkon“. W tym też czasie fabryka została przeniesiona do własnego lokalu przy ul. Nowowiejskiej 13, gdzie się do tej pory znajduje.

Działania wojenne wstrzymały rozwój fabryki. Wkrótce po zakończeniu wojny został zawarty układ z węgierską firmą „Vereinigte Glühlampen und Elektrizitäts A. G.“ w Ujpeszcie, dzięki któremu produkcja fabryki zostaje wznowiona i postawiona na nowoczesnym poziomie. W 1927 roku nastąpiło porozumienie z istniejącą od paru lat w Warszawie „Szwajcarską Spółką Elektryczną Tungsram“, która zamierzała przystąpić do budowy własnej fabryki w Polsce. Na mocy tego porozumienia nastąpiła fuzja obu firm pod nazwą „Zjednoczona Fabryka Żarówek Spółka Akcyjna“. Dzięki tej fuzji uzyskano możliwość wszechstronnego technicznego i finansowego rozwoju, zwłaszcza że, posiadając prawo eksploatacji najnowszych patentów i udoskonaleń, należących do „Glühlampenfabrik Tungsram-Werke“, „Zjednoczona fabryka Żarówek“ jest w możności produkowania żarówek wszelkiego rodzaju.

Produkcja żarówek „Zjednoczonej Fabryki Żarówek“, która w latach przedwojennych przedstawiała się bardzo skromnie, wzrosła w 1925 roku do cyfry 500 000 sztuk rocznie, w 1927 roku osiągnęła 700 000 sztuk, a w 1928 roku przekroczyła 1 000 000 sztuk.

Fabryka mieści się wraz z biurami w własnej nieruchomości przy ul. Nowowiejskiej 13 w Warszawie i zatrudnia z górą 200 robotników. Fabryka posiada własne oddziały w Wilnie i Łodzi, a przedstawicielstwa we wszystkich większych miastach Polski.

„Polska Żarówka Osram Spółka Akcyjna“ w Warszawie.

„Polska Żarówka Osram Sp. Akc.“ powstała w 1922 r. W następnym roku została uruchomiona w Pabianicach fabryka żarówek eksploatująca patenty niemieckiej firmy Osram Kommanditgesellschaft.

Początkowa produkcja fabryki wynosiła około 400 000 sztuk rocznie, jednak wzrastając stale osiąga obecnie cyfrę z górą 2 milionów sztuk produkcji rocznie.

Obecnie zarząd spółki zamierza uruchomić hutę szklaną, w której byłoby wyrabiane baloniki do żarówek. W ten sposób uniezależniłaby się fabryka od importu z zagranicy.

Kapitał spółki wynosi 1 milion złotych. Spółka posiada w Warszawie, przy Placu Trzech Krzyży 8 Centralne Biuro Sprzedaży, a we wszystkich większych ośrodkach Polski własne przedstawicielstwa.

Spółka Akcyjna „Polskie Zakłady Philips S. A.“ w Warszawie.

Spółka akcyjna „Polskie Zakłady Philips S. A.“ założona została przez holenderski koncern Philipsa w 1922 roku. W następnym roku spółka przystąpiła do produkcji żarówek, która prowadzi od tej pory we własnych budynkach w Warszawie przy ulicy Karolkowej 36.

Fabryka Philipsa produkuje żarówki elektryczne dwóch typów, żarówki próżniowe i gazowane ($1/2$ wata) na podstawie patentów stanowiących własność holenderskiego koncernu Philipsa.

Jak już wspomnieliśmy wyżej produkcję żarówek w Polsce określić można na około 4 miliony sztuk rocznie. Produkcja ta nie jest w stanie pokryć całości zapotrzebowania krajowego, to też import żarówek zagranicznych jest jeszcze bardzo poważny, a wartość jego rośnie z roku na rok.

Poniżej podajemy, na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego cyfry importu żarówek do Polski:

Rok	Waga w kwintalach	Wartość w tys. zł
1924	594	1 246
1925	630	1 346
1926	475	1 980
1927	797	4 485
1928	884	6 148
1929 (styczeń—październik)	897	7 531

Należy zaznaczyć, analizując powyższe liczby, że złoty z r. 1924 miał wartość 1,72 zł z r. 1927 i lat następnych.

Zestawienie powyższe obejmuje cyfry importu wszelkiego rodzaju żarówek normalnych (próżniowych, gazowanych) oraz żarówek o nitce węglowej, których import jest zresztą bardzo nieznaczny.

W imporcie żarówek wymienić należy przede wszystkim te rodzaje żarówek, których produkcja na razie nie jest prowadzona w kraju gdyż, wymaga specjalnych maszyn. Są to żarówki projekcyjne, fotograficzne, światłolecznice, samochodowe, wystawowe, teatralne, światłodziennie, punktowe i t. p.

Zaznaczyć trzeba, że usiłowania krajowego przemysłu żarówek idą w kierunku przystosowania się do wyrobu wszelkiego typu żarówek, aby w ten sposób uniezależnić się od zagranicznego rynku.

S. G.

BUDOWA DOMU STALOWEGO W WARSZAWIE.

Towarzystwo Przemysłu Metalowego K. Rudzki i S-ka, S. A., przystąpiło do budowy próbnego domu stalowego w Warszawie, przy ulicy Grochowskiej. Dom ten, budowany według patentu firmy Br. Böhler, poddany będzie w ciągu zimy roku bieżącego szeregowi prób, które pozwolą zorientować się w przystosowaniu budownictwa stalowego do naszych warunków atmosferycznych.

Montaż konstrukcji żelaznej domu przy ul. Grochowskiej został w bieżącym tygodniu zakończony, zaś wykończenie budowy domu spodziewane jest w styczniu r. 1930.

PRZEMYSŁ MASZYNOWY WE FRANCJI.

W dniach 28, 29 i 30 listopada 1929 r. odbywały się w Paryżu obrady kongresu, zorganizowanego przez Francuskie Towarzystwo Ekspansji (l'Association Nationale d'Expansion) na którym wygłoszono referaty o stanie poszczególnych działów przemysłu francuskiego, opracowane na podstawie specjalnej ankiety.

Szczególnie interesującym nas był referat p. Dalbouze o stanie przemysłu maszynowego.

Przemysł maszynowy we Francji, z wyjątkiem przemysłu automobilowego, zatrudnia 800 000 robotników, realizując cyfry obrotów w wysokości 22 miliardów franków (około 7,7 miliardów zł).

Handel zagraniczny wyrobami przemysłu maszynowego przedstawiał się w latach 1913, 1927 i 1928 w sposób następujący (w tonnach):

Rok	import	eksport
1913	300 000	200 000
1927	145 000	1 000 000
1928	170 000	1 000 000

Wartość importu wynosiła w 1928 roku 2 360 milj. fr. (około 825 milj. zł), a wartość eksportu 4 023 milj. fr. (około 1 408 milj. zł).

Patenty udzielone przez Urząd Patentowy.

10680. *Albert Bocklitz*. Przyrząd do ugniatania ziemniaków.
 10690. *V. D. Limited*. Urządzenie do połowu ryb niewodami.
 10817. *Oil Engina Development Company*. Silnik spalinowy i sposób jego pracy.
 10688. *Alfred Joseph Andrews*. Gaźnik.
 10761. *Joseph Escaffre, Frederic Charles Henri Mony*. Sposób i urządzenie do spalania olejów ciężkich w silnikach spalinowych.
 10746. *Zoigniew Biskupski i Wiktor Staniewicz*. Umocowanie na zimno sworznia z metalu miękkiego w metalu twardym.
 10693. *Aktiebolaget Svenska Spiralfabriken*. Resor.
 10609. *Juljusz Lange*. Łożysko wałkowe.
 10798. *Edward Brisch*. Przegub elastyczny.

10810. *Société Nouvelle des Établissements Decauville Aine*. Samoczynne sprzęgło cierne.
 10587. *Georges Auguste Ferrand*. Sposób wyrobu falistych przewodów rurowych, zaopatrzonych w obręczę.
 10820. *Michael Smolensky*. Zawór z płaskim grzybkim obrotowym.
 10725. *Michael Smolensky*. Kadłub zaworu wstecznego.
 10723. *Richard Erban*. Urządzenie nastawcze do wałków pędni ciernych.
 10689. *Józef Folman*. Jednolita narzynka do gwintów.
 10613. *Stanisław Piotrkowski*. Łamacz do węgla kamiennego.
 10628. *Tubize Artificial Silk Company of America*. Pompa wielocylinrowa.
 10801. *The Dorr Company*. Pompa przeponowa.

Aparaty do spawania:

Tow. Akc. „Perun”, Warszawa.
 Biuro: Hortensja 6, tel. 89-34.
 Fabryka: Grochowska № 52, tel. 201-1b.

Blachy dziurkowane (sita):
 Wytwórnia Blach Dziurkowanych „Sita” Warszawa, Dobra 86, tel. 1-92.

Druty — gwoździe — siatki:

Druty surowe i ocynkowane gładkie i kolczaste, gwoździe, siatki ogrodzeniowe i rzeczne, wkłady materacowe i t. p. Wadowicki Przemysł Druciany założyciela Jozeta Goreckiego. Wadowice (Małopolska).

Druty stalowe sprężynowe, jasne i ocynkowane, między innymi specjalnie do wyrobu materaców, poleca Belgijska Sp. Akc. Warszawskiej Fabryki Drutu, Sztytów i Gwoździ, Warszawa, Praga, Objazdowa № 1. Tel. 6-81, 160-79, 160-01.

Dźwigniki—łańcuchy:

Bracia Jenike, inż., Warszawa, Aleja Jerozolimska 20 tel.: 29-64 i 220-00.

• Warsz. Fabr. Masz. windowych „Sita”, Chłonna 5, tel. 47-78.

Elektrody do spawania łukiem elektrycznym:

Franc. Tow. Akc. „Perun” Warszawa, Oddział w Polsce. Biuro: ul. Hortensja 8, tel. 89-34 i 162-99. Fabryka: ul. Grochowska 52, tel. 201-1b.

Elewatory (podnośniki):

Krawczyk i S-ka w Zawierciu.
 • Rybnicka Fabryka Maszyn, Sp. z ogr. por. Rybnik, G. Śl.

Garnki i przewody rurowe:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Gryzarki:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Gryzarki uniwersalne:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

• Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza Waldemar Krusche i S-ka, Pabjanice.

Inadła:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Kalandry:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

Konstrukcje żelazne:

„H. Zieleziński” wł. inż. K. Kubacki. Warszawa, Marszałkowska № 11/13, tel. 5-74 i 281-43.

Liny stalowe i żelazne, drut kolczasty, siatki do ogrodzeń, drut żel. ocynkowany i nieocynkowany, gwoździe:
 Włocławska Fabryka drutu, dawn. C. Klauke Sp. Akc. we Włocławku. Tel. № 15.

Liny stalowe:

Bracia Jenike, inż., Warszawa, Aleja Jerozolimska 20 tel.: 29-64 i 220-00.

Lokomobile przemysłowe:

Wyroby krajowe Borni Schütze, Fabryka Maszyn i Kottów, Odlewnia Żelaza i Stali, Toruń.

Młotarnie szerokomłotne systemu Jaehne:

Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza Waldemar Krusche i S-ka, Pabjanice.

Motory spalinowe:

Towarzystwo Fabryki Motorów „Perkun” Sp. Akc. w Warszawie — Praga, ul. Grochowska 46, Telefon: Zarząd 84-93, Biuro Sprzedaży 84-40.

Młoty sprężynowe, imadła kute, młotki, siekiery, klucze do nakrętek zwykłe i nasadowe, korby i t. p. wyroby kuźnicze. Oldakowski i Neumark, Łódź, Zakątna 81.

Narzędzia do obróbki metali:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Obrabiarki do metali i drzewa:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Obrabiarki do drzewa:

Fabryka Traków i Maszyn do obróbki drzewa, dawniej C. Blumwe i Syn, Sp. Akc. Bydgoszcz-Nakielska 26.

Odlewy żeliwne gatunkowe, dostarcza: „Wiepofana” Tow. Akc. w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 81.

Okna żelazne:

„H. Zieleziński” wł. inż. K. Kubacki. Warszawa, Marszałkowska № 11/13, tel. 5-74 i 281-43.

• Krawczyk i S-ka w Zawierciu.

Pędnie:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

• Krawczyk i S-ka w Zawierciu.

Pompy:

Zakł. Mech. i Odlew. Rohn, Zielinski i S-ka, S. A., Warszawa, Jerozolimska 105, t. 5-88 i 58-83.

• Brandel, Witoszyński i S-ka. Pierwsza w Polsce fabryka pomp odśrodkowych turbinowych. Warszawa-Praga, Grochowska 37, Tel. 48-86.

• „Sirius” specjalna Fabr. Pomp odśrodkowych i turbinowych Warszawa — Praga, Zamojskiego 51, tel. 68-25.

Pompy ręczne i transmisyjne:

Zakłady Mechan. i Odł. Żel. „Białogon”. Zarząd w Warszawie, Bracka 5, tel. 7-34 i 7-41

Prasy mimośrodowe:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Rury faliste i przewody rurowe do pary dla wysokiego i niskiego ciśnienia oraz wyroby z blachy spawane acetylenem wykonywa i dostarcza Fabryka Przewodów Rurowych „Compensator” W. Maciejewski i S-ka; Warszawa, ul. Św. Stanisława 1/3. Telefon 18-72.

Rury żebrowe: kuto-żelazne w długościach do 6 mtr. do ogrzewań, Franciszek Wagner i S-ka, Zakłady Mechaniczne i Fabryka Tłenu — Łódź ul. Żeromskiego 94, Tel. 15-99 i 69-20.

Rury żeliwne wodociągowe stojąco i wirowo lane p/g norm polskich i niemieckich, Biuro Sprzedaży Rur Zjedn. Odlewni: „Rurpol”, „Węgierskiej Górki”, Zakładów Ostrowieckich, „Poręby” i Lilpop, Rau i L. Warszawa, Nowy Świat 35, Telefony: 209-26 i 274-43.

Rury żeliwne kanalizacyjne i wodociągowe: Zakłady Mechan. i Odł. Żel. „Białogon”. Zarząd w Warszawie, Bracka 5, tel. 7-34 i 7-41.

Strugarki:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

• Zakł. Mech. i Odlew. Rohn, Zielinski i S-ka, S. A., Warszawa, Jerozolimska 105, t. 5-88 i 58-83.

Szuby:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

Lokarki:

Zakł. Mech. i Odlew. Rohn, Zielinski i S-ka, S. A., Warszawa, Jerozolimska 105, t. 5-88 i 58-83. Tow. Akc. J. John w Łodzi.

• Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Traki i wszelkie obrabiarki do drzewa:

Fabryka Traków i Maszyn do obróbki drzewa, dawniej C. Blumwe i Syn, Sp. Akc. Bydgoszcz-Nakielska 26.

• Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Transportery (przenośniki):

Krawczyk i S-ka w Zawierciu.

Urządzenia mechaniczne dla kopalni i kamieniołomów:

Rybnicka Fabryka Maszyn, Sp. z ogr. por. Rybnik, G. Śl.

Wagi kolejowe i wozowe:

Rybnicka Fabryka Maszyn, Sp. z ogr. por. Rybnik, G. Śląsk.

Walce drogowe:

Pierwsza Fabryka Lokomotyw w Polsce, Sp. Akc. Zakłady w Chrzanowie (Małopolska), Zarząd w Warszawie, Świętokrzyska 28.

Walce żeliwne utwardzone

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

• Modrzejewskie Zakłady Górniczo-Hutnicze, Sp. Akc. Sosnowiec—Huta Katarzyna.

Wanny żeliwne, porcelanowo-emalowane kwasoodporne, Zakłady Przemysłowe Odlewnia Żelaza i Emaljerna „Kamienna, — Jan Witwicki”, Kamienna, poczta Skarżysko — z. Radomskiej.

Wentylatory: S. Waberski i Spółka Sp. Akc. Warszawa, ul. Markowska 8.

Wiertarki:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

• Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

**Wiertarki kolumnowe szyb-
kobieżne:**

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

• Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza Waldemar Krusche i S-ka, Pabjanice.

Żelazne dachy i świetlniki specjalnie oszkłone bez kitu. A. Alscher i Syn Bielsko n./Niprem 6-8.

WYDAWCA: W imieniu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych: Wiceprezes Rady Związku inż. S. J. Okolski.
 Redaktor odpowiedzialny inż. Maurycy Chorzewski

P. T. E.
POLSKIE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE

SP. AKC.

Kapitał Zakładowy 2.500.000.— zł.
WARSZAWA, UL. MARSZAŁKOWSKA 31-a.

CZŁONKOWIE ZARZĄDU:

inż. J. Jeziorański — Prezes, K. Ambrożewicz — Zastępca prezesa, St. Benzef, inż. P. Drzewiecki, inż. Cz. Klarner, inż. S. J. Okolski i inż. W. Wańkiewicz. Zastępca: inż. Prof. K. Żórawski. Dyr. zarząd.: inż. W. Sierżputowski.

DZIAŁ FABRYCZNY: Fabryki w Katowicach i w Warszawie wykonywują:

Silniki trójfazowe do 500 KM., transformatory do 1250 KVA, maszyny stałego prądu do 80 KM., oświetlenie wagonów syst. Stone'a, wszelkie naprawy oraz jako:

NOWO WPROWADZONY SPECJALNY DZIAŁ: napędy elektryczne do maszyn przędzalnianych.

DZIAŁ INSTALACYJNY: Wszelkie urządzenia elektryczne do przenoszenia energii i światła.

DZIAŁ HANDLOWY: Sprzedaż wszelkich materiałów elektrotechnicznych.

REPREZENTACJE NA POLSKĘ:

METROPOLITAN — VICKERS Electrical Co. Ltd. (turbiny parowe i turbogeneratory).

S. A. DES ATELIERS DE SÉCHERON GENÈVE (trakcja elektryczna — przetwornice jednotwornikowe — generatory i transformatory o większych mocach, oraz do spawania).

ODDZIAŁY I PRZEDSTAWICIELSTWA: w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach, Łodzi, Wilnie, Lublinie, Radomiu i Bydgoszczy.

**THE INTERNATIONAL SHIPBUILDING
AND ENGINEERING CO. LTD.**

**Międzynarodowe Towarzystwo
Budowy Okrętów i Maszyn S. A.**

BUDUJE i WYKONYWA:

Maszyny parowe
Silniki Diesla
Lokomobile Diesla
Aparaty cukrownicze
Traktory gaśnicowe
Silniki elektryczne
Małe maszyny świetl.
Pompy
Kolejki wąskotorowe
Aparatura chemiczna

Dźwigi i konstr. żel.
Wywrotki, truksy leś.
Kotły o wysokich ciśnieniach.
Uniwersalne paleniska do miazgu węglowego
Urządzenia chłodnicze
Reperacje wszelkiego rodzaju.

Dzwony.

DYREKCJA GŁÓWNA:

GDAŃSK

WERFTGASSE 4, TEL. 34-05 do 34-10

ODDZIAŁY I PRZEDSTAWICIELSTWA:

Warszawa — ul. Jasna 11 m. 5, Tel. 99-18
Łódź — ul. Trauguta 9, Tel. 41-83
Lwów — ul. Podleskiego 7, Tel. 48-88
Kraków — ul. Wiślana 12, Tel. 30-49
Poznań — Słowackiego 18, Tel. 77-85
Lublin — Krak. - Przedm. 56 m. 8, Tel. 962
Równe — Al. 3 Maja 30, Tel. 307
Katowice — Marjacka 28, Tel. 19-84
Wilno — Jagiellońska 9, Tel. 8-84

CYNKOWNIA WARSZAWSKA

(Właśc.: Inż. T. RAPACKI i Z. ŚWIĘCICKI)

Warszawa, ul. Boduena 3, Tel. 52-07, 52-77 i 53-07

przyjmuje do cynkowania wszelkie wyroby,
konstrukcje oraz odlewy żelazne.

ODLEWNIA METALI

ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWYCH

„M O T O L E C H J A”

Warszawa, Belgijska 5. Tel. 207-67

pod kierunkiem inż. F. Ładowskiego

Wykonywa odlewy z mosiądzu, brązu, fosforbrązu, aluminium oraz stopów specjalnych, gwarantując precyzję w wykonaniu i jakości stopu.

Ceny rynkowe i terminowość dostarczenia.

ZJEDNOCZENI POLSCY PRZEMYSŁOWCY METALOWI

Spółka Akcyjna

WARSZAWA, TRAUUGUTTA 4, TEL.: 3-94, 211-15, 211-61

Adres Telegraficzny: „Metalowcy“.

POLECAMY:

**WIERTARKI, SZLIFIERKI i WCIĄGARKI
ELEKTRYCZNE**

na prąd stały, zmienny i uniwersalne
francuskiej firmy

CONSTRUCTIONS ELECTRIQUES „WAGEOR“ S. A.
S. Etienne (Loire).

BLASZANE KARTKI ADRESOWE

Z WYDRUKOWANĄ FIRMĄ WYSYŁAJĄCEGO
ŻĄDAJCIE OFERTY

FABRYKA WYROBÓW METALOWYCH

OPAKOWAŃ BLASZANYCH

„DECORUM”

TEL. 197 i 50.

SOSNOWIEC